

OP IT MÊD

[1532] *Guillem Belmar, 'Attitudes and language use of (potential) new speakers of a minoritized language: the case of adults learning West Frisian in formal courses', Sustainable Multilingualism 15 (2019), 70-88.*

(<https://doi.org/10.2478/sm-2019-0014>)

Neffens de auteur wurdt it foar minderheidstalen hyltyd wichtiger om nije sprekkers yn te heljen. Foar it Frysk relativearret er dy fyzje wat, oan 'e iene kant op grûn fan 'e taal-behearskingssifers, dy't troch de jierren dochs frijwat stabyl blike te wêzen. En de oare kant fan 'e medalje is dat nije sprekkers – der binne foar dit ûndersyk AFUK-kursisten befregge – ek in frijwat negative hâlding foar it Frysk oer hawwe.

(siebren dyk)

Helga Kuipers-Zandberg & Ruth Kircher, 'The objective and subjective ethnolinguistic vitality of West Frisian: promotion and perception of a minority language in The Netherlands', Sustainable Multilingualism 17 (2020), 1-25.

(<https://doi.org/102478/sm-2020-011>)

Om de oerlibbingskânsen fan taal-
Us Wurk 70 (2021), s. 90-96
<https://doi.org/10.21827/5fb7c936da60b>

minderheden yn te skatten is it idee fan etnolingwistyske fitaliteit ûntwikkele. Yn wat in Litouwske tydskrift liket te wêzen passe de auteurs, ferbûn oan Mercator, dit ta op it Frysk. De trije wichtichste ûnderdielen fan it konsept binne status (byg. wetlike erkenning, mar ek de sichtberens yn 'e publike romte), demografy en ynstitúsjonele stipe. In lettere fernijing is it ynsjoch dat foar de fitaliteit net allinnich objektive gegevens fan belang binne, mar dat it like wichtich is hoe't de sprekkers fan 'e taal ien en oar belibje. It grutste part fan dit stik giet dan ek oer dy saneamde subjektive etnolingwistyske fitaliteit, al krijt de objektive ynfalshoeke ek wol it nedige omtinken. By de representativens fan dit ûndersyk soe men in fraachteken pleatse kinne. Der binne mar fyftjin minsken befregge, en "participants were recruited through the mailing lists and social media accounts" fan FA en Mercator. De auteurs kwalifisearje it dan ek as in eksplorative stúdzje. De dielnimmers binne oars net al te bot te sprekken oer de status fan it Frysk yn it ûnderwiis, wat by de auteurs ta de konklúzje laat dat der mear foarljochting komme moat. De mooglikheid dat papier en praktyk ek útinoar rinne kinne soene, komt net op it aljemint.

It is oars kurieus dat der yn dit stik hielendal net ferwiisd wurdt nei in iere publikaasje oer de Fryske taal-fitaliteit fan ‘e hân fan Durk Gorter (“De libbenskrêft fan it Frysk: in oanset ta analyze”, yn *Philologia Frisica* 1981). In gefolch fan it feit dat it op it mêd fan ‘e Fryske taalsjology ûntbrekt oan in oersjochwurk?

(siebren dyk)

Hauke Heyen, #friesisch. Beweggründe und Hindernisse für nordfriesische Kommunikation in digitalen Medien. Kiel (2020), Friesische Philologie / Nordfriesische Wörterbuchstelle, Christian-Albrechts-Universität [= Estrikken/Ålstråke 113].

Sûnt in tweintich jier giet in navenant wichtich part fan ‘e ynterminsklike kommunikaasje oer it ynternet. Minderheidstalen bliuwe dêryn net be-nefter. Foar Westerlauwersk Fryslân wurdt dêr ûndersyk nei dien troch Lysbeth Jongbloed-Faber. Har wurk hat de Kieler student Hauke Heyen ynspirearre ta it skriuwen fan in skripsje oer it Noardfrysk op it ynternet, dêr’t er ein 2017 op ôfstudearre is. Nei in lytse bewurking hat er dêr no dit boekje fan makke, dat neffens goede Kieler tradysje útjûn is yn ‘e Estrikkerige.

Nei in koarte ynlieding begjint it mei in foech literatueroersjoch, dat lykwols sa kompakt skreaun is dat de net-ynfierde lêzer der klauwen oan hat. Heyen makket foar syn ûndersyk gebrûk fan in ûnderskied út ‘e histoaryske sosjolingwistyk, dat tus-

ken sichtbere en ûnsichtbere taal. Sichtbere taal is te finen yn iepenbiere media; foar it ynternet kin men tinke oan websiden. Dy binne der foar it Noardfrysk lykwols mar amper, dat mei it each op it lytse sprekertal ek net hiel nuer is. It grutste part fan it ûndersyk giet dan ek oer it ûnsichtbere ynternet, dêr’t e-mail in foarbyld fan is.

Heyen hat ta syn doel in omfrage organisearre, dêr’t úteinliks 90 minsken folút oan meidien hawwe. Represintativiteit wurdt net oer praat, mar de wichtichste dialekten fan it hjoeddeiske Noardfrysk, it Fering-Öömrang en it Mooring, komme der hjir ek mei de measte dielnimmers út. Heyen hie ek genôch meidoggers om trije generaasjes ûnderskiede te kin-nen. De âldste hat de measte dielnimmers, mar dy hiene dan ek trije desennia (1940-1970) de kâns om berne te wurden; de jongste generaasje is op ‘e wrâld kaam tusken 1990 en 2000. De wiidweidige frage-list dy’t dy lju ôfwurkje moasten (56 fragen), stiet kreas efteryn it boek op ‘e siden 95-113 ôfprinte.

De measte fragen geane fansels oer it gebrûk fan it ynternet, mar der komme ek dingen te praat dêr’t off-line taalsjologen ek wol wat mei kinne, lykas fan wa’t de dielnimmers de taal leard ha, hoe goed oft se him behearskje – ûnderwiis skynt wier te helpen foar de skriuwfeardigens – en hoe’t har wurdearring fan ‘e taal is. De grutste behinderingen om Frysk op it ynternet te brûken binne út-einliks dochs de navenant lege skriuwfeardigens en it lytse sprekertal. Minsken wolle gjin flaters yn ‘e

US WURK LXX (2021), p. 92

stavering meitsje en skriuwe dan mar Dútsk. En dogge se dat net, dan sit dat Dútsk har by it skriuwen likegoed wer yn ‘e wei, omdat de automatyske staveringskorreksje by it Frysk skriuwen dwerse kneppels smyt. It sprekertal remmet it gebrûk yn groepen; der sitte dan al gau net-Noardfriezen by en dan begjint it neutrale Dútsk hast automatysk foar master op te slaan. It meast wurdt it Noardfrysk dan ek brûkt yn ‘e ien-op-ien-kommunikaasje mei bekenden.

(siebren dyk)

Henk Wolf, ‘De vrouw in het Friese lexicon’, Taal en Tongval 72 (2020), 179-208.

Stúdzjes nei wurd fjilden binne fan âlds faak beheind ta ynherint frij koarte stikjes yn taalrubriken, mar dat serieuze tydskriften har der ek hielendal net foar hoege te skamjen bewiist dit artikel fan Henk Wolf. It beskriuwt de termen foar in froulik minske yn it Frysk en fan alles dat dêrmei anneks is. Wolf begjint mei de waarnimming dat it wurd *frou* yn it Frysk in folle beheinder tapasingsgebiet hat as *vrouw* yn it Nederlânsk en *Frau* yn it Dútsk. In hat noch altyd wat in heger sosjaal berik, wat oantsjittings as *frommes* en *minske* mooglik makke hat. Neffens Wolf hat de suppletive meartalsfoarm *froulju* dêrby ek in rol spile. Yn paragraaf 6 lit er oars sjen dat dy nije foarmen yn it gebrûk likegoed ek noch allegearre beheinings sjen litte. En fierders is der it âlde wurd *wiif*, dat foar in troude frou noch altyd yn

gebrûk is, ek al lykje Wolf syn data, dy’t er inkeld helle hat út ‘e *Nederlandse volksverhalenbank* fan it Meertensynstitút, hjir net hielendal represintatyf. Wolf hâldt fierders út dat it Frysk net in twadieling ûnfolwoexen-folwoexen hat, mar in fjouwerdieling bern-jong-folwoexen-âld. En by dat alles giet er ek noch koart yn op ‘e man, benammen op dy syn beide meartalsútgingen *mannen* en *manlju*.

As lytse oanfolling mei der mi-skien op wiisd wurde dat it wurd *minsk(e)* him yn in dialekt as it Skiermûntseagersk noch folle mear wreide hat. In *man* en in *minsk* is dêr de oantsjutting foar in man en syn frou. Soks kaam ik oars ek tsjin yn it Meslânzersk. En fierders, as we it dochs oer lytse dialekten hawwe, is it ek wol kurieus dat it âldste fynplak fan it meartal *froulju* út in Hylper tekst komt. Dat hie Wolf der om my noch wol even by sizze mocht.

(siebren dyk)

Henk Wolf, ‘Gebruikaspecten van het uitroepartikel wat in het Nederlands en Fries’, Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde 136 (2020/4), 189-209.

Wolf lit yn dit artikel sjen dat it útroppende *wat* yn it Frysk rommere gebrûkmooglikheden hat as *wat* yn it Nederlânsk. It giet dan om sinnen as dûbel *wat* (*wat ha jim wat mei my!*), it kin mei partitive genitiven (*wat ha jim wat moais delset!*), it kin tagelyk mei in graadferheegjend bywurd (*wat wie it wer in tige slagge*

feest) en it kin ridlik goed mei elativen (*wat ha jim in **nagelnije** auto kocht*). Dy ileminten ha mienskiplik dat se net goed skaalber binne. It Nederlânske *wat* is wol ta dat kritearium beheind, wat Wolf der ta bringt om oan te nimmen dat it Nederlânske *wat* lokaal bûn is oan it skaalbere ilemint, mar dat it Fryske *wat* ek op 'e hiele utering slaan kin en dêrmei in bredere, pragmatyske funksje kriget. De rommere mooglikheden wurde neffens Wolf wjerspegele yn rommere mooglikheden fan *wat* by fragen, lykas *wat keardel is dat?*, en hy wiist op ekstra yntonaasjemooglikheden. In tuskenlizzende persoansfoarm kin nammenlik flink wat klam krije, as yn *wat DOCHT er gèk!* Soks kin ek wize op in minder direkte bân tusken *wat* en it skaalbere *gek*.

(siebren dyk)

Thomas Steensen, Nordfriesland. Menschen von A bis Z. Husum (2020), Husum Druck- und Verlagsgesellschaft.

Dit boek is in alfabetysk oardere list fan persoanen dy't neffens de auteur Thomas Steensen warber wiene of binne op mêden dy't "für Nordfriesland als typisch angesehen werden können und die Region in besonderer Weise prägen" (s. 5). It mânske, nijsgjirrich skreaune en rynsk mei portretten yllustrearre neislachwurk is basearre op tsientallen jierren fan foarûndersyk fan 'e eardere direkteur fan it *Nordfriisk Instituut* en syn (eardere) meiwurkers.

Steensen wiist yn syn foaropwurdsels op it problematyske fan ditsoarte fan 'analoge' publikaasjes, mar ornearret dat "in der digitalen Welt [...] ein auf Nordfriesland abgestelltes Gesamtbild und ein Kaleidoskop von Lebensläufen, wie es dieses Buch bieten möchte" (S. 6) noch mist. Oft mei it ynternet fertrouden der in soad geriif fan hawwe sille, moat ôfwachte wurde, benammen om't ynformaasje oer de libbenen gauftich ferâldere is. It boek rjochtet him dúdlikernôch ek mear op in publyk dat him mei de Kreis (of dochs earder de 'kulturelle Landschaft'?) Nordfriesland 'besibbe' of emosjoneel ferbûn fielt. Sa kin men bygelyks ferklearje dat yn gâns bydraggen earst berop en komôf fan 'e oanbelangjende heit (komselden ek fan 'e mem) oanjûn wurde, sels at soks foar de bekendens fan 'e neikomling net fan belang liket en jin langer ek in bytsje âldfrinzich oankomt.

De mear of minder grutte distânsje ta de persoan dy't yntrodusearre wurdt, steurt bytiden ek in bytsje; guon libbensferhalen wurdt koart mei ôfwefeld, wylst yn oaren alle romte is foar persoanlike anekdoaten. Benammen útspraken lykas deselde oer de sjoernalist Carla Petersen, nammentlik dat se „eine beeindruckende Erscheinung mit langem blondem Haar" (s. 351) wie, sille hjoeddeiske lêzers wol nij dwaan.

Ut it eachweid fan 'e frisistyk ropt de kar fan 'e persoanen en it omtinken dat se yn it boek krije, fragen op; wylst de manager fan it hânbalteam fan 'e SG Flensburg

Handewitt bygelyks in eigen bydrage wurdich is (s. 409), nei alle gedachten om't er út Niebüll komt, misse der in stikmannich bekende nammen út 'e Noardfryske literatuer lykas Hans Frank Heikens, Carmen Streithof-Singer en Mary Franz. Hoewol't dy trije skriuwers fan Hilgelân komme en Steensen yn syn foaropwurd al op mooglike omisjes by dat bestjoerlik net by Noardfryslân hearrende eilân wiist, is it missen fan sokke nammen doch wat apart. De measte foar Noardfryslân relevante skriuwers en ûndersikers wurde lykwols neamd, al is it foar in part ek yn navenant koarte stikjes.

(wendy vanselow)

Arjan Sterken, Oude folklore in het Oudfries. Searje fan acht blogposts op Neerlandistiek (2020).

Folgers fan it ynternetblog *Neerlandistiek* waarden yn 'e maitiid fan 2020 ferrast mei in searje oer folkloare yn 'e Aldfryske hânskriften. Se bliken skreaun te wêzen troch Arjan Sterken, leafhawwer fan mytology en folksferhalen en promovendus by de ôfdieling ferlykjende godstsjinstwittenskip oan 'e Radbouduniversiteit yn Nimwegen. Sterken behannelet ferhalen dy't elk dy't him/har wolris mei it Aldfrysk dwaande holden hat, net ûnbekend wêze sille (de Magnussêge, de Trettjin Asega's), mar hy djippet ek riedlingen út 'e teksten wei en mient sels yndo-eropeeske mytologyske eleminten yn it tekstkorpus fine te kinnen. Wa't tinkt dat it Aldfrysk

inkeld bestiet út wat droege wets-teksten, dy wurde hjir de eagen iepene. Dit alles wurdt ek noch ris op in luchtige wize beskreaun, wêrby't de auteur soms tûk oanheakket by de aktualiteit fan 'e tiid fan publisearjen (koroana; Trump; ierdsoddings yn Grinslân).

De ôfleveringen kinne fûn wurde troch op *Neerlandistiek* de sykfunksje te brûken en dan bygelyks "Arjan Sterken" yn te jaan. Streek-rjocht oanklikke kin ek fia de "publicatielijsten" op Sterken syn persoanlike side by de Radboud-universiteit.

(siebren dyk)

Guillem Belmar & Sara Pinho, "Kinsto it Frysk ferstean?" Intelligibility of West Frisian for Dutch native speakers', Dutch Journal of Applied Linguistics 9 (2020), 109-131.

(<https://doi.org/10.1075/dujal.19034.bel>)

Undersiken nei de fersteanberens fan it Frysk foar oarstaligen ha der mear west, mar neffens de auteurs is harres benammen rjochte op 'e ynhâld fan it boadskip en minder op leksikale, grammatikale of fonetyske parallellen. De wichtichste útkomst is dat it Frysk foar Nederlânsktaligen eins tige goed te folgjen is. Dêrby moat wol opmurken wurde dat it lêzen better giet as it ferstean en dat Nederlanders heger skoare as Flamingen. Belmar en Pinho konkludearje dat harren resultaten yngeane tsjin it breed útdroegene gefoel dat it Frysk sa'n drege taal wêze soe. De

US WURK LXX (2021), p. 95

Nederlânsk-Fryske kontaktsitewaasje soe him neffens har hiel goed liene foar “receptive multilingualism”. Se hoopje dan ek dat de provinsje Fryslân him yn syn taalbelied der mear op rjochtsje sil dat beide talen njonken elkoar yn ‘e kommunikaasje brûkt wurde.

(siebren dyk)

Pieter Breuker, Van bekkensnijders tot onderzoeksprogramma's. Geschiedkundige bijdragen over vermaken en sporten in Nederland. Grou (2021), Uitgeverij Louise.

In boek mei sammele bijdragen oer sportskiednis past net alhiel yn it ramt fan *Us Wurk*, mar dat leit oars foar it lêste haadstik fan dit prachtich útjûne boek, want dat giet oer de etymology fan *klúnje* of *klune*. As lêste hat Frits van der Kuip him (yn 1988) mei dat ûnderwerp dwaande holden. Van der Kuip wiisde eardere ûnderstellings fan Halbertsma en Stapelkamp ôf dat it relatearre is oan *klún* ‘feanspeesje’, ek al makken dy dat net fierder oannimlik. Breuker leit hjir lykwols de finger by in swak steed yn Van der Kuip syn alternative hyptheze dat *klúnje* wat mei in ‘lomp persoan’ en syn dito bewegen te krijen hawwe soe, te witten dat it oanbelangjende grûnwurd yn it Frysk hielendal net oerlevere is. Breuker giet dêrom dochs werom nei de feanterij, en dan benammen nei de klompen mei plankjes derûnder dêr’t de blabze mei oanstampt waard. Dat smiet yndied in net al te soepele beweging op en dat fuotark makke

tagelyk dat jo sa wol oer dy lestige ûndergrûn hinne komme koene.

(siebren dyk)

Jelke Bloem, Processing Verb Clusters. Amsterdam (2020), LOT 586, University of Amsterdam. (<https://dx.medra.org/10.48273/LOT0586>)

Oer de fariaasje yn ‘e tiidwurdfolchoarder yn it Nederlânsk is al in soad skreaun en wreaun, mar dochs slagget it Bloem yn dit troch Arjen Versloot en Fred Weerman begelate proefskrift om der nij ljocht op skine te litten. Dat docht er troch der nije metoaden en techniken op los te litten, lykas it brûken fan grutte korpora, komputasjonele taalkunde, statistyk en wierskynlikheidsrekkening. Dy kinne ek ynroppen wurde foar de fraach oft taalkontakt ynfloed ha kin op ‘e fariaasje, en dêrta wurdt yn haadstik 8 it Frysk brûkt. De auteur is der, ek op basis fan besteande literatuer, frij gau út dat de “Hollânske” folchoarder, dy’t hjoeddedei faak foar master opslacht, in kwestje fan ier taalkontakt wêze moat, meidat Fryske berntsjes al jong oerspield wurde troch Nederlânsk taaloanbod.

De fraach is dan hoe’t soks yn earder tiden lei, want dy (1-2) folchoarder helptiidwurd-haadtijdwurd kin eins troch de hiele Fryske taalhistoarje wol opstrewearre wurde, ek al slacht er nea sa foar master op as hjoeddedei. Blom analysearret de let-Aldfryske Bazeler houlikstaspraken (yn 1957 útjûn troch Buma) en komt

US WURK LXX (2021), p. 96

ta de konklúzje dat de fariaasje yn tiidwurdfolchoarder dêr neat oars is as in fuortsetting fan 'e fariaasje dy't ek yn it proto-Germaansk bestien hawwe moat. Mar hoe sit it dan yn it tuskenlizzende Midfrysk? Dêrta wurdt in wiidweidich ûndersyk opset nei langere Midfryske teksten (Bogerman, Burmania, Van Hichtum, Gysbert Japicx, Waatze Gribberts, Eelke Meinerts). Net ferrassend is dat

de 1-2-folchoarder yn rymjende teksten aardich faker foarkomt, mar yn proaza is er ek net ûnbekend (hoewol wier net dominant). Dy Midfryske teksten blike ek kwa taalkontakt in middenposysje yn te nimmen. Nefens Bloem kin de 1-2-folchoarder dêr taskreaun wurde oan 'learned borrowing', in gefolch fan taalwinning op lettere leeftyd.

(siebren dyk)